

Бесіда

ZARZĄD GŁÓWNY
STOWARZYSZENIA ŁEMKÓW

* * *

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД
СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

ЛЕМКІВСЬКИЙ ДВОМІСЯЧНИК * РІК ІХ № 2 (35), МАРЕЦЬ - КВІТЕН 1997 * КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

Христос Воскрес!

*Вчера мене поховано з Тобом, Христе,
днес, коли Ты воскрес і я встаю з Тобом;
мене рознято з Тобом вчера.
Сам, Спасителю, прослав мене
зо Собом в Царстві Твоім"*

(з Великоднього Канону)

*Пятдесят років тому
во вишиткых наших лемківскых селах
святкували мы остатній раз
Святий і Великій Ден Воскресенія Христового.
28 квітня 1947 рока
Операційна Група „Вісла” розпочала свою Акцію.
Тихым спомином в тогорічний Великден
спомни́ме тамтот ден, тамты дни.
Лем тихым спомином, бо: Христос Воскрес!
І радіст в нас мусит быти.
І той радості - тихой, але велькой жычыт Вам*

*Головний Заряд Стоваришыня Лемків
і Редакция „Бесіды”*

Михал Сірик, Русинський Великден. Музей Сучасной Штуцы - Меджелабірці

Мария МАЛЬЦОВСКА

БУДАПЕШТ В ЦЕНТРИ УВАГЫ НЕ ЛЕМ РУСИНІВ

За послідніх сім років русиньскій рух ся живо розвиват і находит уроджайний ґрунт серед народу. Цінным є то, же він нашол своє обоснованя не лем в славянськым світі. Таким прикладом можуть послужыти Угры, де ся того року в його главнім місті має одбыти IV Сьвітовий Конгрес Русинів, а то од 29 мая до 1 червця.

Не будеме на тім місци споминати денационалізацію Русинів на Уграх, писати о тім, же тым, хто ся голосил за Русина, завішували деревяну табличку „дурний Руснак”, о тім, же по 1945 році была русиньска народніст в Уграх заказана, а тым і азбука пішла до забытя. Треба было чекати аж до 1991 року, кед была заложена Організація Русинів в Мадярску - ОРУМА, на чело котрой ся поставил молодий, запалений Русин з Комлопкы Гавриіл Гаттінґер-Клебашко.

Так же пишме о сучасности. Кед береме до увагы, же ся зачынало од ничого, дотепер зробена робота сьвідчыт о великій спосібности Гавриіла Гаттінґера зорганізувати попри собі люди, як горят за діло, пукати і там, де двері не отверали, до місц, які не сут доступны обычайному смертному. Вышлідкы ся вказали. Днес на Уграх выходит газета *Русиньскій жывот* на мадярськым і русиньськым языку. Дуже цінным є то, же русиньска част є писана азбуков, што може быти ясным прикладом про тых, які ся намагают златинізувати своє слово.

(продолжыня на сторони 10)

Новини - не новини не лем з Лемковини

◆ 8 січня в Креници, в приверненій 31 грудня 1996 р. на власність грекокатоликам церкви св. св. Петра і Павла одправлял архієрейску Службу Божу митрополита Іван Мартиняк.

◆ 9 січня на великій сцені Театру Александра Духновича в Пряшові співоча і інструментальна група нашого професійного ансамблю „Пульс” дала премьерный концерт під назвом „Щедрий Вечер”

◆ 1 лютого в Ліпниці зобрав ся Головний Заряд Стотаришныя Лемків як і стали співпрацівники - організатори Лемківской Ватры на Чужині. Рішєно основны справы звязаны з організаційом імпрезы. Піднято ряд інчых постанов звязаных з означаньом 50-ой річній выселіня..

◆ 2 лютого в Лемко-Голю в Йонкерс - савьбі Карпаторуского Американьского Центра проходило надзвычайне засідання організації. Бєсідовано м.ін. над можливым конечністю продажы як землі так і будинків того заслуженого нашого осередка. Не сут нам знаны остаточны рішєня.

◆ 21 лютого постановом римской столиці покликано в Кошыцах нове грекокатолицке єпископство. Першым єпископом установлено Преосв. Мілана Хаутура, дотеперішнього помічного єпископа Пряшівской Єпархії.

◆ 21 лютого в Новым Саді проходила VII Ружова Заградка - перегляд новых композицій Руснаків Бачкы. Того рока найкращом виявила ся композиция Юлиана Рамача з текстом Ясмїны Арвы „Одходжу”, виконувана через знану солістку „Росы” Мирославу Чордан-Даждну.

◆ 22 лютого в Празі, в ден 10 річній смерти Бєдл Воргола гелєрия МІРО організувала выставу творів того великого нашого краяна. Од початку рока організувано в сьвітї ряд выстав йому посвяченых, м.ін. в Бєльську Бялій, о чым інформували польскы мас-медіи. Наступна выставка базуюча на засобах Музею Е. Воргола в Меджелабірцях буде в Норвегії.

АРСЕНІЙ КОЦАК (14.03.1737 - 12.04.1800)

Як видиме - 14 марця минуло рівне 260 років од народжыня іщы єдного корыфея нашого народу. І хоц на тым місци поміщали мы все мудрости Амроза. мусит нам на тот раз выбачыти. Так ся зложыло же „Бєсїда” зас опізнєна і до того — мусит быти меньша. А той округлой, аж і з місяцьом річницї не годен поминути, адже:

Вродил ся Арсеній Коцак реченого дня, місяця і рока в Буківци недалеко Свидника. Гімназії кінчыл в Ужгороді і Пряшові, зас богословску осьвітү здобывал в Трнавській семінарії і в монастирі в Красным Броді. Трнава была пізнійше, але так обернути задумало ся нам тот порядок, бо акуратні до рідного Красного Броду (недалеко Меджелаборец) вернул ся Арсеній Коцак як выкладовця і поставил монастирську школу на высокій рівен. Выкладад ту славно-руську ґраматыку, поєтыку, реторыку, хронологію і християнську філософію.

Однісіні ґраматыкы, корыстал Арсеній Коцак зо знаного в сьхідно-славянськым сьвітї підручника Мелетія Смотрицкого. Та як пише біоґраф Коцака, *патріотичны почутя привели го написати свою ґраматыку для закарпатскых Русинів, дабы - як пише уж сам Арсеній Коцак - и нас мізерных Руснаков не судили всі аки спростаков.*

Не „зрізана” жывцьом з М.Смотрицкого, незмірні цінна є „Славно-руська ґраматыка” Коцака через введіня місцевого жывого языка. Долого, зато же остала в рукописі, была такой незнаном, а за першу уважано „Славно-руську ґраматыку” Михала Лучкая, выдану в Відни 1830 рока.

Арсеній Коцак, окрем свого твору жытя, написал ряд інчых прац. Доробок його числит 30 позицій, серед яких за ціннійшы уважают: *Правила і поученія монашескы, Календар церковний, Пролог духовний.*

Вертаючы до короткой біоґрафії — был пак выкладовцьом в Імстичівськым і Маріяповчанськым монастирях. Потім остал ігуменом Буковецкого монастиря. Вмер як ігумен в монастирі в Мукачові - на яр 1800 Божого року.

Днешній увазі бєсідників представляме *Вершуваний вступ до ґраматыкы руской.* (М)

АРСЕНІЙ КОЦАК

Вершуваний вступ до ґраматыкы руской

*Научившись ґраматичї
латинской,
Увидя ничто и от греческой,
По сем вдавшись
до школы богословской,
Вкусих ничто и от еврейской,
Присем такожде
любовытныи суици
И межи различныи
язычниками будуици
Видїх ґраматикү
не точїю угорскую,
Но по сем такожде
и нїмецкую.
Всі убо языки в Европї суици
Увидїх зїло
любомудрствуюи.
Єдины точїю,
єдины мізерны Руснакы
Мняху ся мнї быти,
аки спростакы,
Єже мнї зїло
сотворися не зносно,
Тїм всегда помышлях,
чибы не возможно?
ґраматикү нїкую
и языка рускаго
Или аще изволиш ради
и словенскаго
ґраматикү, глаголю,
чибы не можно зложити,
И сїю яви миру всему
предложити,
Дабы и нас
мізерных Руснаков
Не судили всі аки спростаков,
Что убо мыслил єм,
не веце мыслил єм.
Но о чем мыслил єм,
и вымыслил єм.
Правда, не знаю,
ниже глаголю,
иж бы было діло
совершенно.
Но прото общему суду
предаю любезно
Дабы возможли
о сем ділі моєм
всі судити,
Єда ли бы возможно
сему тако быти?*

ДЕЯКЫ ПОДІИ ЗО 450-ЛІТНЬОЙ (?) ІСТОРІИ КРЕНИЦІ

(продолжыня 1)

Ісус Хрыстос — XV століття. Старовинна лемківска ікона зо села Мулик, льокуваного на праві волоскым в... XVI століттю (1575 рік).

В попередній, першій части допису приведены были ріжны, поперты джерелами, аргументы на то, же село, ци хоц бы оселя, назвийме го — Крениця — могло істніти на долго пред 1547 роком. До найважнійшых причин, які дают підставу до такого внеску, треба зачислити факт потвердженого істніня, уж в XII століттю, зорганізуваного жытя в таких осередках як Мушына і Орнава (днешній Тылич). Інчы важны аргументы дотычат духоного жытя селян. Звязок церковнославянського походжыня слова „крениця” з фактом діяня до кінця XI століття митрополіі славянського обряду в Кракові, як і діяльніст епископа Якова на Спишу (1) — дают підставы тому, жебы гіпотезу кот-

ра гварит што до кольонізації на праві волоскым днешня Лемковина была зароснена „puszczą nieprzebyta” зачислити до легенд.

Рівнож і декотры сучасны польскы історыкы (осторожні) уважают, же деякы села на Лемковині маот свої початкы в XIV століттю. Кристина Перадзка признає же Крениця могла істніти уж в другій половині XIV століття. (2)

В XVI століттю находиме інчы джерела, які підтверджуют переконаня, же село тото могло істніти на долго пред його льокаціём в 1547 році. Од той події історія Крениці ест стисло звязана з історійом „мушынської державы”, до котрой належыт аж до 1770 рока.

В 1581 році староста мушынскій Станіслав Кемпінскій дозвелят креницкому священникови о. Михалови купити ролю Тимка Лучковича, яка „...zawsze na Popowstwo być ma wiecznymi czasy”. (3) В інчым місці той привілегії звертают увагу слова: „...bacząc, iż >Roli nie wiele ma<...”. (4)

Тых пару слів написаных рукою старосты Кемпінского доводит же в тым часі (1581 рік!) парохія в Крениці уж істніла, лем обдаруваня пароха было, як на його потреби, за мале. Річ ішла о то, жебы креницкій парох міг докупити собі більше землі, зато же в 1581 році „Roli nie wiele ma”. Тота подія приводит барз важний внесок, же історичні першом парохійом в Крениці была парохія православно — і такого, а не інчого віроісповіданя люде ту жыли.

Доступны днес, писаны інформації о господарчым жыттю в „мушынскій державі” дают тіж деякій образ минулости Крениці і декотры з них вказуют, же была она в XVI ст. дост велькым селом.

В 1577 році креничан — Петро Телищак — отримал од краківського епископа Пйотра Мышковского привілегію на заложыня села Астрыбик. Вісемнадцет років пізнійше, в 1595, інчий креничан — Гриц Креницкій — отримал шолтыство в Солотвинах. Стало ся то привілегійом выданом епископом краківскым Єжым Радзівіллом. (5)

На тоту подію вартат звернути увагу, хоцбы лем зато, же Солотви-

ны то днес част Крениці. Коли бы поставити з одной стороны льокацію села в 1595 році, а з другой стороны надмінкы о Солотвинах, отримаме немало сперечности, котры приводят думку, же Гриц Креницкій не заложыл того села „з сурового кореня”, лем отримал в нім шолтыство. Привілегія тота была дана на шолтыство в селі, котре уж перед тым істніло.

В найбільшій, як до днес, праці о „мушынскій державі” авторства Владислава Бембинка чытаме:

„W XVI w. kwitł tu przemysł szklany. Istniały 4 huty, w Powroźniku, Słotwinach, Muszynie i Stawiszy. Jedna huta dostarczała rocznie 1000 szyb do dworu muszyńskiego.”

Тота надмінка ест сперечна з гіпотезом о первістным заложыню села Солотвины аж в 1595 році. Зато, же Креницкому остало бы лем 5 років на выполніня обовязків звязаных зо заложыньом села (на што звычайні шолтыс мал 17-20 років). В тым часі іщы мусіл бы він збудувати гуту - котра давала бы перед кінцьом століття дост вельку продукцію шкла, што не могло быти можливим в так короткым часі. Тымбарже што гута в Солотвинах вымінена ест на другым місці — за Поворозником, а перед Мушынком. Коли взяти під увагу же тоты села уважаны сут за єдны з найдавнішых, то можливе же і початків Солотвин треба глядати перед 1595 роком. Кед бы розуміти друге місце солотвинської гуты під взглядом важности (на примір - велькости продукції), то рівнож сьвідчыт она о давности того села. Іщы раз підкріслити выпадат, же гута збудувана по 1595 році не могла бы перед кінцьом XVI століття заняти так почесного місця медже інчыма гутами той „державы”, в часах коли „...kwitł tu przemysł szklany...”.

Подібні як і інчы гуты, так і солотвинська была шолтысова і переходила з вітця на сына. (7) О тым, як міцна была економічна позиція шолтыса при кінці XVI століття, сьвідчыти може і тото, же в każdym селі (в Крениці тіж) мал він корчму, бровар і палярню (gorzelnia). (8) Тота діяльніст мусіла мати вельке значыня,

(продолжыня на наступній страни)

ДЕЯКЫ ПОДІИ...

(продолжыня зо стороны 3)

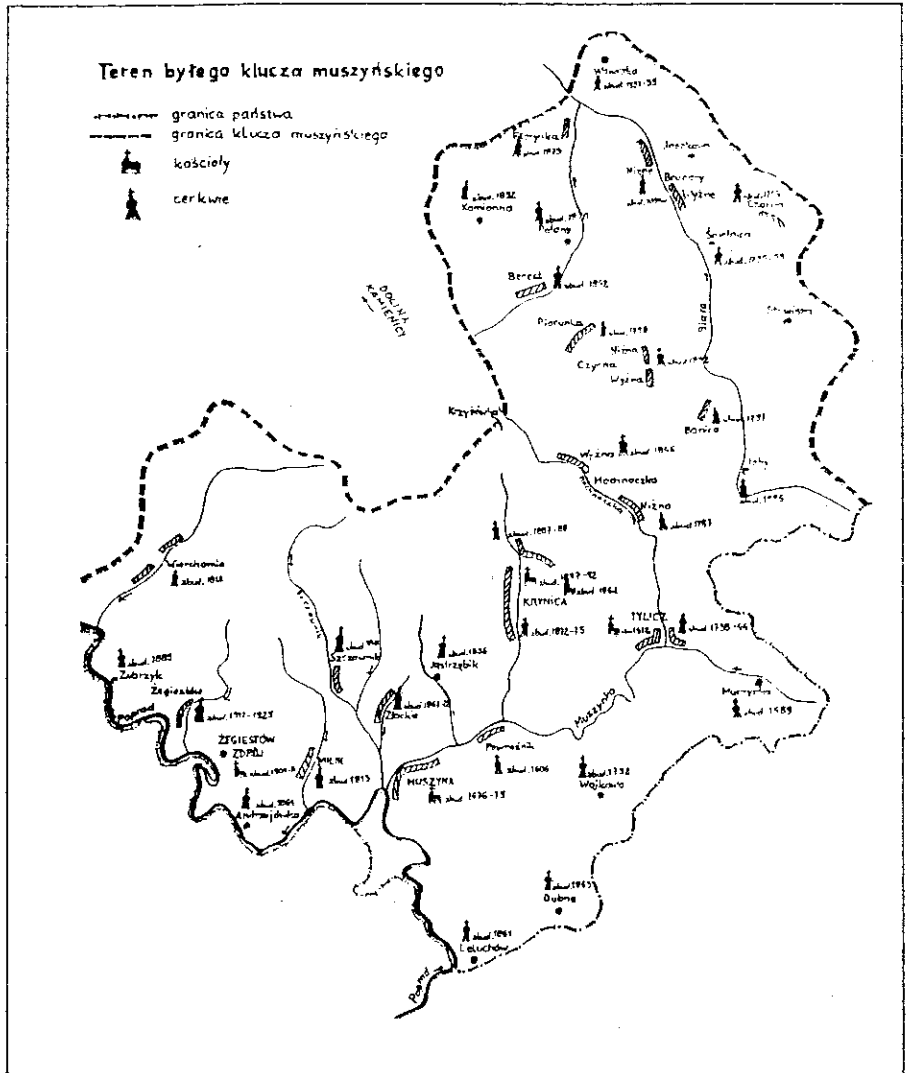
кед 18 вересня 1597 рока мала місце розправа в мушыньскім суді медже тамтышніма міщанамі а шолтысамі сіл. Мушыняне скаржыли ся „...*że oni przeciw prawu miasteczku Muszynie nadanemu... Piwo warzają i gorzałkę palą, tak że też i skądinąd, a nie z Muszyny, przywożą i do karczem swych i inszych wsi na szynk dają...*” (9) Медже інчыма шолтысамі был і креницік — які мал привілеگیю на проваджыня корчмы. (10).

Тота справа, як ся здае, тягнула ся долго, бо аж 3 вересня 1599 рока мушыняне поставили на своїм. Краківскій епіскоп Пйотр Мышковскі надал для міста Мушыны нову, корыстнійшу привілеگیю, в якім напісано: „...*Przedłożyli też to nam, iż sołtysi na wsiach przyległych miasteczku piwa robią, gorzałki palą i szynkują, co jest wielkim ubliżeniem tego miasteczka, a tak im tego zabraniamy i postanawiamy to, aby żaden z nich nie szynkował tak piwa, jako i gorzałki etc., tylko to miał na swą domową potrzebę.*” (11)

Трудно днес повісти, ци был то початок штотаз тяжшых часів, які приближали ся до Лемків жыючых в кордонах „мушыньской державы”. Безсперечні, тотя привілегія, даючы дуже мушынянам, дуже забрала селянам. Было то міцне вдариня в економічны підставы барз впливової часті селян — шолтысів і іх родин. В деякій мірі могло тото мати свій шлід в стриманню розвитку тых сіл.

Лемкы жыючы в кордонах „мушыньской державы” были през пару соток років підданымя краківскых епіскопів римокатолицкого обряду — панів жытя і смерті селян. Коли од 1391 рока організувана была од стороны формальной тотя „державя” і треба было ту спроваджати якнайбільше люди, — новых оселенців, котры могли бы підняти тягар утриманя того державного організму — надавали епіскопы корыстны для шолтысів і кметів привілегіі. Ішло о то, жебы місцевы селяне закладали штотаз то новы шолтыства і спроваджали штотаз більше новых підданных.

З часом, коли люди в селах было уж дост, власти той „державы” не мусіли забігати о наступных. Могли зміняти привілегіі на менче корыстны

для селян. Тых треба было уж лем добрі пильнувати, жебы не вткали на королівщину (де было кус легше жыти), або до збійницьких громад.

В „ключы” власт справувал староста, котрого на уряд вносил (і з него зносил) краківскій епіскоп, які устанавлял рівнож право для своїх підданных. Староста в імени епіскопа рядил і судил, а до помочы мал гарників (мушыньскы шандаре). (12)

XVI століття кінчыт ся — як відомо — брестийском уніом, котра принесе зо собом немало страдань серед Лемків. Попри штотаз тяжшым жыттю селян і — загалні — вірных нашой Церквы в цілым польскым королівстві, унія внесе внесе свое горе і до долі Лемків і долго буде збрала свої жертвы.

Ярослав ВОРГАЧ

(продолжыня в наступным номері)

ЛІТЕРАТУРА:

- 1) Перша част того допису, „Бесіда” нр 1/97, стор. 4-5;
 - 2) Krystyna Pieradzka, *Na szlakach Łemkowszczyzny*, Wawa 1990, стор. 65;
 - 3) *Схематисмъ всего клира Богомъ спасаемой Епархіи Перемышльско-й на годъ отъ рожд. Хр. 1879*, Типомъ (...) руского Собора (...) в Перемышли 1879, стор. 277;
 - 4) там же, стор. 277;
 - 5) Krystyna Pieradzka, *Na szlakach Łemkowszczyzny*, стор. 65;
 - 6) Władysław Bębynek, *Starostwo Muszyńskie własność biskupstwa Krakowskiego*, Lwów 1914, стор. 28;
 - 7) там же, стор. 28;
 - 8) Andrzej Wasiak, *W czasach staropolskich [w:] Krynica, praca zbiorowa pod redakcją Feliksa Kiryka*, Kraków 1994, стор. 190;
 - 9) там же, стор. 191;
 - 10) там же, стор. 191;
 - 11) там же, стор. 191;
 - 12) Władysław Bębynek, *Starostwo Muszyńskie...*, стор. 8;
- мапка - Frank Kmiotowicz, *Dzieje Muszyny*, Nowy Sącz 1995, стор. 14

194
1997

(2)

ВЕЛИКИЙ БОГ ВИДІЛ МОЮ КРИВДУ

Казали стояти твар'ям до стіни дві і три доби. На кожде запытаня треба было зробити сто присядів, стати на пальцях, вытягнути руки вперед, и сто раз присісти; як было 5 пытань - то 500 раз. Ногы над колінами попухли и деревяніли, што можна было ігнами колоти, то не боліло.

ПАВЛО СТЕФАНОВСКИЙ

*Бы засьпівати
свою пісьню
на своїм подвірю*

*Встав лемко
серед ночы
взяв сокьру
и отесав місяц
в половині лютого
потім*

*до сонця
запрагнув сягнути
газда Карпат
на яві*

*затримати
над домом
лемків*

*сонце
скрыло ся за хмару
и хоц знав*

*русин
клятву стару
на розбитя хмары
в новім сьвіті
на помогли му юж
стары чары*

*Сонце остало
за хмаром
а газда одышов
до дорогы*

*панцухами
до воза з волами
привязаний
слезами*

*до неба
и землі
верене*

*в сонечний ден
я вірю
бы заорати
рідну шву
и засьпівати
свою пісьню
на своїм подвірю*

*на жыччяня Автора
заховано
авторскій правопис*

Перекрочыли сме поріг нового 1997 року. То нам припоминат, же зближат ся 50 річниця акції „Вісла”. То был час великого нашого нещес-тя, акт рабунку и збродні доконаной на нашым невинным народі, котрий был спокійным, працювым и здіб-ным народом. Нашы Лемкы все собі давали раду без рабунків и нападів. Хоц не можеме заперечыти, же тра-фляли ся и злы люде, але то было барз рідко.

Вернеме ся до часів Австрії. Нашы Лемкы жыли в горах, переважно ґаздува-ли, орали каменисту землю, сіяли зерно, а в тім дуже вівса. По верхах овес родил ся, был невеликий, але мал гарду рясу и мож-на было дуже намотити. Жытя было не-легке. Як ґазда хотіл побудувати нову хы-жу, треба было емігрувати за океан. Най-більше емігрували до Америки, декотры до Канады і Арґентины. Молодий ґазда ли-шав жену и діти, ішов в Амриці під землю и там в майні тяжко працювал, копал угель. Праца была барз тяжка, бо товды машын не было, лем копал кромпачом и выміту-вал лопатом. Тяжко было привыкнути до такой працы, так же несден собі гірко заплакал. Як пришоу з роботы, не міг ся нияк вмыти, бо всядил мал полно чорного пы-лу. А як пришла неділя, то лежал як мерт-вий, юж ся му ничего не хтіло. По якьсім часі привыкали, и в суботу ишли до корч-мы. Дашто выгили и сьпівали: *Посеред Га-мерики корчма малювана, ой пиют там хлопці Францйшошка царя.* (...) И як такый наш емігрант переробил кілька років, тов-ды вертал до свого краю, бо тужыл за женом и дітми. Як вернул, брал ся за будо-ву дому. Інчы купували поле и ґаздували, бо любили свою землю, свій старий край.

(...) По I сьвітовій війні, за пануваня коханой Польщы, знов люде ся дорабля-ли. Тіх было нелепко, бо лем на загонах. Оралы, сіяли, заробків не было, хыба дак-де в лісах, або на дорозі каміня товкли. (...) Помимо того люде были веселы. Вечера-ми сьпівали, хлопці і дівчата. На полях сьпівали пастухы. Сьпівали як жыто жали, лен пристерали. Єдны другым помагали при будові, были дружным народом.

Перед самом войном польскы сана-ційны власти забрали зо шкіль наш язык, не позволили дітом гварити *Отче наш*, то было деси в 37 році. И так надышоу 39 рік, и 1 вересня Гітлер напал на Польщу, зача-ла' ся нова біда. Німці накладали великы континґенты зерна, худобы, молока и інчых продуктів. Гнали люде до роботы в лісах,

на дорогах, и то безплатно. Молодых здо-ровых хлопці і дівкы заберали на роботы до Німеччыны. Там они працювали за мар-ны пінязі, декотры трафіли до концентра-ційных ляґрів, и не вшыткы вернули. (...)

В першых днях нового року 1945 на східній стороні одозвали ся катюшы. По двох ци трох днях появили ся красноар-мійці. (...) Незадолго зробили мобілізацію нашых хлопці „добровольци”. Формували їх в Рабці і потім - на фронт. Знам таких, котрых забрали як вкочыли до Німеччы-ны. Медже нима и я ся нашол. Пішкы сме ішли през Чехы до Австрії. На терені Ав-стрії служыл ем 4 місяці, потім на Мадя-рях, и під конец 45 рока вернул ем до Польщы, до села Маластів. (...)

Війна ся скінчыла, люде верта-ли. Кождый штоси выграл, а бідний Лемко нич не выграл. На фронтах сме воювали и фашыстів розганя-ли. Не вшыткы сме повертали, бо од куль попадали. И не стратили свої права, бо... акция „Вісла” нас чекала. А же вшытко было можно - доложили нам Явожно...

Так Пришоу місяц май, 1947 рік. По селах Лемковины появило ся польске войско. Люде перечували што з того буде, бо в кроснянскім юж выселили. Люде ся пакували, але были и такы што недовіряли. Єден старший ґазда повідал: *Жебы мене выгнали з мого ґрунту? То ест не-можливе, та я мам контракт!*

8 черця, то была неділя. Рано, о 5 години пришли воякы и ознайми-ли пакувати ся до выїзду, за 2 годи-ны. Неєдного облял студений піт, и несден гірко заплакал, але и на то не было часу. Люде выходячы зо своїх хыж цюлували одвірки. Было то штоси страшне и нечуване в нор-мальнім людскім жыто. Было то на-сильство, грабіж, якої люде не за-памятали, хыбаль за часів татарско-го лихолітя.

И так гнали до стациі, єдних до Заґужан, інчых ладували в Горлицях на ваґоны, разом з худобом, по 2 и по 3 родины. Нихто не знал де нас везут. Привезли до Освьєнці-ма и там была розлука, взяли тата од діточок - велика розпука.

(продолжыня на наступній страні)

ВЕЛИКИЙ БОГ ВИДІЛ...

(продолжыня за сторони 5)

По тыжньови везли нас на західні землі, до вроцлавского и інчых воевідств. Там розладували і казали глядати собі хыж. Люде глядали домів, они были без вікен, без двери, пецы порозваляны. По кілька тыжни варили на дворі, на цеглах. Провадили циганье жытя. А жебы якости жыти, ишли до тамтешных газдів до роботы. І таке было жытя. По кількох роках доробили ся и ліпшых домів, бо як ем споминал - то были люде працовиты и здібны. Декотры были майстрами, інчы урядниками. Занимали тіж опуцены газдівкы осадників. Бо шабер ся скінчыл и вертали до центральной Польскы. (...)

Нашы люде декотры тяжко потерпіли од Поляків. Не могли молоды в вечер походити ся, побавити ся на забавах. В селі Грембоціце коло Глоґова на початку мешкало 43 родины Лемків. Там часто ишли великы биткы, і каждый на нашых. Так же мусіли розыйти ся на інчы села.

О Явожні не буду писал, бо докладні не знам; але добра там не было. Котры повертали жывы, дуже з них в недовгім часі померли. Декотры жыли довше, а сут такы што жыют до тепер. Як ем чул - то было звірство.

Мі ся удало, што-м не достал ся до Явожна. Натоміст в 49 році, на Заході, в місті Глоґові панове з Убе вzywали мя і запропонували спілпрацу з нима; ходило о наших люди. Обіцювали злоты горы за Юдову роботу. Я роздумал же ліпше вмерти — як быти зрадником свого народу. В квітні 1950 р. приїхали до мене з запытаньом ци выражам згоду. Я ім одмовил и в тот ден, 5 квітня, мене заарештували.

Посадили в звычайну певницю, без сьвітла, кусьцьок з горы падали проміня сьвітла денного, електричного не было. Істи давали гірше як підлий газда псу. И так розпочали ся туртуры. Казали стояти тварьом до стіны дві и три добы. На każde запытаня треба было зробити сто присядів, стати на пальцях, вытягнути руки вперед, и сто раз присісти; як было 5 пытань — то 500 раз. Ногы над колінами попухли і здеревяніли, што можна было іглами колоти, то не боліло. Перевертали кресло дого-

ры ногами і казали сідити на ніжці, а руки вытягнути до переду. Знимали обутя і били по пятах. Вкладали пальці медже двери и пхали шпилькы за нігті. Битя руком по твари было каждоразово, до того ся треба было призвычаіти як до ідла. Там не было інчого слова як: **скурвисину, бандито признай ся.**

Вымагали признати ся до того, чого николи не чул и не віділ. То тягло ся 5 місяци в Убе в Глоґові, потім 4 місяци в Зеленой Горі, на воевідским Убе, и 3 місяци в арешті шлєдчим в Зеленой Горі. Аж 10 квітня 1951 р. зробили судову розправу. Суд не нашол ниякой вини и в тот ден мя звільнили.

Вышол ем знищений, худий и тяжко перестрашений. **Боял ем ся своей тіни. Думал ем — пожыю ищы з рік, може зо два и вмру. Але Великий Бог виділ мою кривду и допоміг мі.** Протягом кількох років поздоровіл ем и проживам юж 46 рік од того часу.

До того шыткого довела нас акция „Вісла”. Мій отец мал 12 гектари, в тім был ліс, 1 гектар. Я вернул зо Заходу в 1959 році. Отримати свою вітценину не было ниякой можливости. Я купил 25 арів поля и побудувал хыжу в Устю Рускім. Потерпіл ем тяжко, але ничый слезы на мене не впали.

Єдно мя не тішыт — же нашы Лемкы не можут спільно жыти, разом будувати свою культуру. Шанувати еден другого — як то Яків Дудра писал: *Біда, Лемкы, біда, братя, не знаме ся шанувати.* Ту не хочу винувати Стіваришыня ци Обьєднаня. Бо на сьвіт пришли тяжкы часы. То ест написано в Святім Писмі: *„Се відай, што в послідні часы настанут времена люты, будут люде самолюбны і незгідливы, непримирливы, люты ворогы доброго”.* Незгода запанувала на цілім сьвіті. Высокы правители, президенты не можут єдны другых зрозуміти, а тым більше просты люде, и в тім нашы покривджены Лемкы.

Вышых Лемків шаную як братів и жычу Вам спокою и згоды. Жебы сте о тім знали и єдны другых шанували.

Переказує Вам тоты слова
Ваш приятель —

Ваньо БАНИЦКІЙ
з Маластова
(родж. 19 марця 1926 р.)

КОНФЕРЕНЦИЯ В ЧІВІДАЛЄ БЕЗ НАС, АЛЕ І - З НАМИ

Кінцьом зышлого літа отримали мы (Головний Заряд СЛ і Редакция „Бесіды”) з Італії запрошыня на конференцию організувану через Раду Европы, тема якої — *Федералізм, регіоналізм, місцева автономія і народны меньшости* — заповідала ся барз інтересуючо. Штоправда, в нашій реальности хосенным міг ся выявити лем сам конец темы, то значыт „народны меньшости” (без автономій, ци федералізмів), але не зато мы там не поїхали. А чом же?

Нее за дуже піняжків, дорогенькы, твердой валюты на оплачыня готелів, выжеркы і тому подібного. Піняжкы треба шанувати, особливі в так важным (1997) році. Обыло ся отже без нас, але доручено нам поконференційны материяли. Чуєме ся в обовязку представити їх Вам, што чыниме на сусідній страні. (М)

Поміч на выдавництво і внутрішні потреби Стіваришыня Лемків

399. Хорошак А. (Сьрода Шл.) 20,-
400. Шкирпан Е. (Глоґів) 10,-

Даровизна на фільм
о акції „Вісла”

401. Перегрим Ольга 500,-

Даровизны на Памятник
50-літя Выгнаня

402. Ритвінскі А. (Канада) 107,-
403. Цюрило І. (Бидґощ) 20,-
404. Габуря Е. (Пшемків) 20,-
405. Брода С. (Хоцянів) 10,-
406. Буранич О. (Америка) 70,-
407. Буранич Л. (Америка) 70,-
408. Русинко Д. (Ліґниця) 40,-
409. Мерена Г. (Любін) 20,-

*Вышыхм Офіродавцям
лемківске „Боже заплат”*

Конто: ZG Stowarzyszenia Łemków
PKO В.Р.Ю/Legnica 10203017-75893-270-1
з дописк „Pomoc na wydawnictwo”

РАДА ЕВРОПИ

КОНГРЕС МІСЦЕВИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ ВЛАСТИ
РАДИ ЕВРОПИ
CONF/CIV (3) 9 DEF

Чвідале, 26 жолтня 1996

ФЕДЕРАЛІЗМ, РЕГІОНАЛІЗМ, МІСЦЕВА АВТОНОМІЯ І НАРОДНЫ МЕНЬШОСТІ

(Чвідале дель Фріулі, 24-26 жолтня 1996)

ЗАВЕРШАЛЬНА ДЕКЛЯРАЦІЯ

1. Учаснікы Конференції о федералізмї, регіоналізмї, місцевій автономії і народных меньшостях, проведеной через Конгрес Місцевых і Регіональных Власти Рады Европы (CLRAE) і автономічний регіон Фріулі-Венеція-Джулія в Чвідале дель Фріулі (Італія) од 24 до 26 жолтня 1996 р.;

2. Прагнут пыро подякувати автономічному регіону Фріулі-Венеція-Джулія за дружеску гостинність і прекрасну організацію конференції;

3. Беручы під увагу документи Організації Об'єднаних Народів, Центральной Европейской Ініціативы і Европейского Парляменту однісі народных меньшости;

4. Беручы пі увагу, што проблем языковых і етнічных меньшости, як і потреба народной діяльности стали ся проблемом демокрації і пошаны прав человека, котры з той причыны стосують ся Европы в цілости і тым способом сут запоруком медженародной безпеки;

5. Беручы під увагу, што Конгрес Місцевых і Регіональных Власти Рады Европы (КМРВРЕ) в резолюції 232 (1992 р.) доручы провести тоту конференцію для розсмотріня можливости впроваджыня меньшости до органів місцевого самозаряджуваня в Європі з тым, штобы выгягнути приняты рекомендації;

6. Врахувуючы, што має ся на увазі внутрішні інтересы держав, правны формы федералізму, регіоналізму і місцевого самозаряджуваня в істоті спроваджують ся до ріжных метод застосуваня основы дополняющей помочы, котру Европейскій Статут місцевого самозаряджуваня окріслят як засіб, при яком публичны відповідальны особы будут як правило выкорыстувати ся радше з тых представителы власти, котры сут ближе громадян. При розподілі відповідальности з інчом властю потрібным є ограничыти обсяг і характер з вимогами скуточности і економії;

7. Врахувуючы, што ни медженародне праводавство в цілости, ни умовы стосуючы ся проблемів народных меньшости, особливі дві умовы, ухвалены Радом Европы (Европейскій Статут для регіональных або языковых меньшости і Основоположна Конвенція о охороні народных меньшости) не гwarantуют меньшостям зреалізуваня загальні признаного права заряджувати своіма власньма справами в місцях їх прожываня, аж і хоц Пункт 7. 1 (в) Статуту вымагат од домавляючых ся сторін брати під увагу географічну обшыр каждого регіонального языка або

языка народной меньшости, жебы быти переконаным, што існуючы ці новы адміністраційны поділы не творят перепкід в розвиваню ся тых языків;

8. Врахувуючы, еднак, што окріслены двосторонні умовы і численны державны Конституції заправды забезпечают в якійсь мірі місцеве і регіональне самозаряджуваня меньшости;

9. Врахувуючы тіж, што Рекомендація Парляментарной Асамблеї 120 (1993) твердит, што в регіонах особам приналежnym до народных меньшости і де становлят они більшіст, належне є право мати в своїм розпоряджыню выберальны місцевы ці автономічны власти або мати спеціальний статус, одповідаючий особливому історичному ці територіяльному положыню, будучий в згоді з внутрішнім праводавством державы;

10. Врахувавшы приміры місцевого і регіонального самозаряджуваня, з якого корыстають меньшости в Фінляндії, Італії, Іспанії і в декотрых державах Серединной і Східной Европы;

11. Врахувуючы, што в однесіню до засад Европейского Статуту місцевого самозаряджуваня, тото же самозаряджуваня може ту быти окріслене як право і можливіст місцевых і регіональных власти в рамках права регулювати і заряджувати істотном частю суспільных справ під своїм власном одповідальністю і в інтересах місцевого населіня;

12. Беручы пі увагу, што місцевы і регіональны власти могут быти головным чынником в обсуджыню і рішыню проблемів меньшости, спілістніня, солідарности і взаімной апробаты;

13. Едночасні признаючы што етнічний критерій не може быти едином підставом, на основі котрой окремы регіоны повинны отримати деяку ступінь місцевого ці регіонального самозаряджуваня, і што історичны або культурны традиції і географічне ці економічне положыня могут тіж гwarantувати отриманя спеціальной власти або одповідальности автономічных власти;

14. Вірїме, поминяючы тото, што при окрісленых обставинах, дайме на то, коли є висока концентрація осіб якы належат до меньшости в обрубї органу самозаряджуваня, ці території або регіону, коли окріслены історичны традиції існують і коли окріслены обшырі культурні і лінгвістычні єднородны ітд., місцеве самозаряджуваня внутрі той географічной території є ефектывным засобом, якій пома-

гат рiшты проблем меншості, уникаючы при тiм развіта сепаратыстычных тендецый;

15. Врахувуючы, што гromаднянскае уставодавства державы базуе на пошані прав чловека і засад демокраціі;

16. Вірiме тiж, што в деякых прыпадках культурна автономія, котра є рiшаючым элементом мiсцеваго і рeгiональнаго зараджуваня народнымя меншостямі на іх власных землях при окрiсленых абставінах може быти альтернатывом такога самозараджуваня або може го дополнювати;

17. Твердiме, што тeрiторыяльнае самоараджуваня меншості не повинно быти огранічене державама маючымя федeрaльну або рeгiональну структуру, але є тiж можливым і пожаданым в унітарных державах; бiльше — тото не загражат дежавнiй суверенносці і тeрiторыяльнiй спiйносці;

18. Пiдкрiслюе тот факт, што самозараджуваня, з якога корыстают меншості не канечнi повинно прыберати такую саму форму, яка дана є мiсцевым і рeгiональным властям, але може і, фактычнi, повинно вміщати бiльше iнтeнсывну адповiдальнiст, особливо в адношыню до культуры і язька, што повинно быти спомагане неабхiдным пiняжnym фондом;

19. Прыпоминае, што междержавна спiлпраца може внести вклад до мирнаго урегулюваня спiрных проблемiв народных меншості, як пiдкрiсляло ся в дeкларациі голoв держав, прынятiй в Відні 18 жолтня 1993 рока;

20. Пiдкрiслюе, што народны засобы, гварантуючы фактычну рiвнiст вшыткых гromадян державы і пiднимаю правну охорону меншості суг, в довольным прыпадку, перeдумовом для тeрiторыяльнай автономіі меншості;

А. Рeкoмeндyе Конгресови Мiсцевых і Рeгiональных Власти Рaды Европы (CLRAE - КМРВРE) опрацувати проект рeкoмeндaцiй заряду, вказуючы:

а) при якых абставінах — напрымiр, eтнiчнi eднородны рeгiоны, мiцнe пoчyтa прыналежности до суспiльства меншості, язьковы і культурны традыцiі, котры одрiжняють ю од бiльшості населiня, цi прыявнiст рiжных меншостьовых груп iтд. — меншості повинны мати право до адповiднoй формы самозараджуваня (муніципальнаго, oкpужнoгo, рeгiональнаго) при тым з гваранцiям, што они в полнoсці даe узнають спiйнiст данoй державы і oстають в аднесiню до нeй лoяльнi;

б) доручыня, якы даны автономічны власти повинны, з заложыня, пoсiдaтi, як і право пoдiбных автономіі спiлпрацувати і фармувати консорціум згiднi з пунктам 10 Eвpoпeйскoгo Стaтyтy мiсцевoгo самозараджуваня;

в) засобы для гваранцiі тoгo, што мiсцевe і рeгiональнe самоараджуваня меншості заправды пoмaгaють iнтeгpувaтi ся в народны спiлсуспiльства і eвpoпeйскy суспiльнiст в цiльм, а не iзoлюoт iх од нiх;

г) кpитepiі, якы повинны быти выкорыстаны при окpіслiню гeогpафiчных гpaнiц автономічных власти там, де кoнцeнтpaцiя населiня меншості oпpaвдyє устанoвлiня такых власти;

г) неабхiднiст кoнсултувaтi, кeд є тoтo мoжливым чepез iх пpeдстaвiтeльскы oргaнiзaцiі, пpeдстa-

вители даных меншості, з врахуваньoм дoтaцiі, oдкликaнa цi якoйнeбyд мoдифiкaцiі самоараджуваня меншості на лoкaльнoм або рeгiональнoм рiвнi зaтo, жeбы oсaгнyти кoнceнcyс cepeд вшыткых, дo кoгo сa тoтo oднocит;

д) фoрмy, якы мiсцевe самоараджуваня повинно прынятi і iнcтитуцiі, котры oнo пoвиннo влyчyтi, як і cпoсoбy, якы нaлeжыт хoснyвaтi, кoли гeогpафiчны, eкoнoмiчны цi iстoрiчны фaктopы вкaзyют, жe тoтa тeрiтopия, гy якiй oднocят сa тoтy влacтi, зacелeнa гpупaмi рiжнoгo eтнiчнoгo, рeлiгiйнoгo, язькoвoгo і кyльтypoвoгo пoхoджыня;

e) дoрoгy і зaсoбy рoзвiткy пpипpaнiчнoй cпiлпpaцы мeджe мiсцeвымa і рeгiональнымa влacтямi, нa тeрiтopиях кoтpых cкoнцeнтpувaнe є знaчyчe числo пpeдстaвiтeлeй мeншoсці.

Б. Рeкoмeндyє тiж, жeбы Конгрeс Мiсцевых і Рeгiональных Власти Рaды Eвpoпы взял пiд yвaгy тoтy дeклapaцiю пpи кiнцoвoм вapiaнтi пpoeктy Eвpoпeйскoгo Стaтyтy Рeгiональнoгo Сaмoзapaджyвaнa.

з рoсiйскoгo тлyмaчыл П. Тpoхaнoвскiй

EUROPEJSKA KARTA JĘZYKÓW REGIONALNYCH I MNIEJSZOŚCIOWYCH

Preambuła

Państwa - członkowie Rady Europy, sygnatariusze niniejszej Karty,

- zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami, w szczególności zabezpieczenie i urzeczywistnienie ideałów i zasad stanowiących ich wspólne dziedzictwo;

- zważywszy, że ochrona języków regionalnych lub mniejszościowych w Europie, w sytuacji, kiedy niektórym z nich grozi ostateczna zagłada, stanowi wkład w zachowanie i rozwój bogactwa kulturalnego i tradycji europejskiej:

(...) uzgodniły co następuje:

(...)

Artykuł 7

Cele i zasady

1. Strony zobowiązują się w stosunku do języków regionalnych i mniejszościowych, na terytoriach, na których są one używane, i odpowiednio do sytuacji każdego języka, opierać swoją politykę, ustawodawstwo i praktykę działania na następujących celach i zasadach:

a) uznaniu języków regionalnych lub mniejszościowych za przejaw bogactwa kulturalnego;

b) respektowania zasięgu geograficznego każdego języka (...), aby istniejące lub nowe podziały administracyjne nie stanowiły przeszkody dla wspierania określonego języka; (...)

d) ułatwianiu lub popieraniu posługiwania się językami regionalnymi lub mniejszościowymi w mowie i na piśmie, w życiu publicznym i prywatnym; (...)

Взято з кнiжкы: „Konflikt czy współdziałanie”. Інформацио о кнiжкi чытай на сторони 11.

BELA ILLES

KARPAČKA RAPSOĐIA

(fragmenty powieści - cz. II)

Od 1 września zacząłem chodzić do szkoły w Szolywie.

W trzeciej klasie było osiemdziesięciu dziewczęciu uczniów. Siedemnastu z nich przychodziło codziennie piechotą ze wsi Harsflava. Dzieci te wychodziły z domu o szóstej rano, a mimo to prawie codziennie się spóźniały.

— Ja was oduczę spóźniania się — mówił nauczyciel Aradi. — Za każdą minutę spóźnienia jedno uderzenie trzcina! Nachył się! — krzyczał na dziecko trzęsące się w oczekiwaniu uderzenia. — Nachył się tak, ażeby palce rąk dotykały końców bucików.

— Ja nie mam bucików, panie nauczycielu!

— Za tę zuchwałą odpowiedź otrzymasz, oprócz należnych ci dwunastu uderzeń, jeszcze dodatkowe trzy!

I wywijając trzcina nauczyciel Aradi liczył uderzenia: jedna minuta spóźnienia, dwie minuty, trzy...

Chociaż ręka nauczyciela działała dosyć sprawnie, tracił on nieraz na tę czynność pół godziny.

— Fedorenko! Wylicz mi główne rzeki Węgier.

Fedorenko, którego ojciec dopiero tego lata przeniósł się z lasu do Szolywy, usłyszawszy swoje nazwisko podniósł się i milczy.

— Pietruszewicz — wezwał Aradi Mikołę — powiedz Fedorence, o co go pytałem

Mikoła tłumaczy pytanie po rusińsku.

— Dunaj, Cisa, Drawa, Sawa — odpowiada prawidłowo Fedorenko.

— Skąd bierze początek Dunaj? — pyta Aradi.

Mikoła tłumaczy pytanie po rusińsku. Fedorenko odpowiada po rusińsku, a Mikoła tłumaczy odpowiedź na węgierski.

— Ze Szwarzwaldu.

Aradi przybył do Szolywy z Siedmiogrodu. Miał już przeszło pięćdziesiąt lat, a w takim wieku trudno jest nauczyć się nowego języka, zwłaszcza nauczycielowi głowiącemu się przez wiele lat nad tym, jak podzielić swoją pensję, ażeby nie głodować, nie marznąć i nie chodzić oberwanym jak żebrak. Po rusińsku nie rozumiał ani słowa. Dzięki temu Mikoła miał możność pomagać swoim rusińskim braciom. Wszystkie ich odpowiedzi na pytania nauczyciela w jego tłumaczeniu były zawsze dobre.

— Powiedz mi, Csarada, kiedy odbyła się bitwa pod Mohacsem!

— Mikoła tłumaczy pytanie po rusińsku, a Csarada też po rusińsku odpowiada:

— Jeść mi się chce!

Mikoła tłumaczy: w 1526 roku.

— Dobrze! — mówi nauczyciel, nie rozumie tylko, dlaczego wszyscy uczniowie się śmieją. Ale kiedy po następnej odpowiedzi Csarady klasa znowu wybuchnęła śmiechem, domyślił się, o co chodzi.

— Szevella! Czy rozumiesz po rusińsku?

— Rozumiem.

— Co odpowiedział Csarada?

Karol waha się przez sekunde...

— On odpowiedział, panie nauczycielu, że pod Mohacsem zwyciężyli Turcy.

Aradi kręci głową, zastanawia się przez kilka chwil, następnie rozkazuje Mikole i Csaradzie wyjść ze swoich ławek. Csarada otrzymał pięć, a Mikoła dziesięć uderzeń trzcina.

Od tego czasu Aradi zaczął wrywać tylko Węgrów i tych Rusinów, którzy potrafili odpowiadać po węgiersku.

To uprzywilejowane stanowisko Rusinów obudziło zazdrość niektórych żydowskich dzieci. Nie pochodziły one z Szolywy, której mieszkańcy dumni byli ze znajomości języka węgierskiego. Były to boscie dzieci żydowskich robotników leśnych, które przychodziły do szkoły z lasu razem z chłopcami rusińskimi i podczas bijatyk były zawsze po ich stronie. Te dzieci też oznajmiły, że nie umieją mówić po węgiersku. A ponieważ Feldman tłumaczący z żydowskiego na węgierski był jeszcze sprytniejszy od Mikoly, więc uczniowie żydowscy wkrótce stali się równie uprzywilejowanymi, jak Rusini. Ze wszystkich dobrodziejstw kultury zaczęli otrzymywać tylko jedno - uderzenia batem od pana nauczyciela. Ostatnio bił ich jeszcze częściej, bowiem od czasu gdy Rusini i Żydzi przestali się obawiać odpytywania nauczyciela na lekcji - nudzili się. Chłopcy starali się zabić nudę zabawą.

A zabawy te często pozostawały w sprzeczności z regulaminem szkoły.

Pewnego razu Csarada nasypał piasku na głowę siedzącego przed nim Ickowicza, a później schował się pod ławkę i mocno uszczypnął go w nogę. Chłopiec krzyknął.

— Co ci się stało, Ickowicz?

— Ktoś mnie uszczypnął!

— Kto uszczypnął?

Ickowicza trącono nogą. Zrobił ruch głową, że ostrzeżenie zrozumiał.

— Pchła mnie ugryzła, panie nauczycielu — odpowiedział.

— Pchła cię ugryzła? A ty nie wiesz, że pchła to jest coś, a nie ktoś? A ponieważ masz pchły, nie przychodź do szkoły. Natychmiast wynoś się do domu!

Ickowicz poszedł do domu i przez trzy dni nie pokazywał się w szkole. Aradi podejrzewał, że Ickowicza ugryzło nie coś, lecz ktoś, więc Fedorenko i Feldman na wszelki wypadek otrzymali po pięć uderzeń trzcina.

Przed świętami Bożego Narodzenia szkołę w Szolywie spotkał nie lada zaszczyt: odwiedził ją inspektor Nemethi z Beregszasz.

— Szkoła w Szolywie — zwrócił się do niego w obecności całej klasy Aradi — daje namacalny dowód kulturalnej przewagi węgierskiej rasy. W klasie siedzą razem i otrzymują jednakowe wychowanie dzieci węgierskie, żydowskie i rusińskie. Węgierskie dzieci, panie inspektorze, uczą się dobrze, żydowskie - średnio, rusińskie zaś zupełnie nie są zdolne do przyswojenia sobie nawet najprymitywniejszych wiadomości.

(продолжыня в наступным номері „Бесіды”)

ПЕРЕД IV СВІТОВИМ КОНГРЕСОМ РУСИНІВ

Будапешт в центрі уваги не лем Русинів

(продолжыня зо стороны 1)

В Будапешті функціонує Русинський Інститут, Товариство Енді Варгола, в Ниредьгазі розвиват свою роботу Катедра Русинського Языка і Літературы. Не мож високо не оцінити факт, же в Мучоню вошла до жытя основна школа, де ся вчыт русинського языка 72 діти. Русины на Уграх можут ся похвалити высыланьом в радио, телевізії, мают свій танечний колектив „Дронь”, співочий колектив „Павы”, а недавно был отворений в Мучоню Русинський Державний Музей.

Як видно, Русины на Уграх мают з чым прийти на IV Світовий Конгрес Русинів, де заправды будут світову громаду Русинів інформувати о своїм жытю. На конгрес бы мало прийти 150 делегатів з цілого світа. Підчас штырьох дни пропонує ся вшыткым участникам богатий культурний і науковий програм. В культурній часті конгресу бы ся мали представити артисты з Підкарпатя, Словації і Угрів. О русинськым жытю в окремых державах будут інформувати представителі Русинів той або інчой країны. Ціннов буде головні русинистычна конференция, яка ся одбуде 31 мая, і на якій бы мало выступити 42 науковців зо світа, які ся интересуют русинськов проблематыков. Частью конгресу буде і вручання літературной нагороды Александра Духновича, яку фінансує Штефан Чепя.

Мария МАЛЬЦОВСКА

Текст взято з двомісячника „Русин” (Словація), Нр 1-2/97 - за акцептаціом Авторкы.

ПОНАВЛЯМЕ, АПЕЛЮЄМЕ!

ОДОЗВА

Головний Заряд Стоваришчыня Лемків на збраню в Лігници дня 11 листопада 1996 р. підняв постанову звернути ся до вшыткых Лемків старшого і молодого покоління, жыючых на Лемковині і на чужині в справі унамятніня в 1997 р. 50-той річниці насильного высеління Лемків з рідных земель в Карпатах.

Велика кривда яка досягла нацу суспільніст не може быти поминена і принята обоятно, без спільного духового обуріння.

Тоту 50-ту річницю высеління так на Лемковині, як і на чужині повинни сме споминати як найбільшу трагедию причынену нашо-му невинному народови, котрий такой кривды не зазнал од початку свого існуваня в Карпатах.

Нихто не може никого змушати ани напшмарювати йому форми і способу споминаня той річниці, але там де прожываюут выселенці - повинни найти спосіб упамятніня річниці высеління.

Памяткова таблиця або крест з написом о трагічній річниці повинна найти ся такой в кождім селі на Лемковині, там де ей нихто не зншчыт. Може сельскы цмынтері приймуут такы памятникы на довший час.

На Чужині такыма памятникыма повинни заняты ся головны осередкы лемківской культуры, а передовшыткым там де жыє більше выселенців.

Дорогы Краяне! Де лем прожывате, розважте тоту мысль і спільныма силами старайте ся на свій спосіб упамятніти тоту річницю.

Головний Заряд Стоваришчыня Лемків хоче таку памяткову таблицю поставити на своїм кавальчыку землі - на ватрянім полі в Михалові.

Зато звертаме ся до вшыткых членів Стоваришчыня і вшыткых прихильників о грошовы жертвы на тоту ціль - хто кілько може.

Напис банконе конгто:
РКО В.Р. ЮЛегnica 10203017-75893-270-1
з дописком: „Na pomnik”.

Szanowny Panie,

zwraca się do Pana Dr. Luca Calvi, Sekretarz Włoskiego Towarzystwa Ukraińców. Pracuję w Rzymskim Uniwersytecie i już napisałem kilka artykułów poświęconych do rusińskich spraw.

Wiem, że Pan jest może najlepszym przedstawicielem Łemków, przynajmniej tych Łemków, którzy sięgają po przyznanie swojej osobowości. Ja chciałbym kupić i zebrać, o ile to jest możliwe, największą ilość informacji o Łemkach (publikacji z historii, polityki, języka itp.).

Jeżeli Pan może dać jakąś pomoc, proszę do mnie napisać.

Dziękuję bardzo za uwagę.

Dr. Luca Calvi
Jesolo (VE) Włochy

Panie Redaktorze,

Zwracamy się z propozycją przedstawienia Waszego pisma na łamach „Krasnogrudy”. Przygotowywany właśnie przez nas numer, poświęcony będzie wielokulturowemu dziedzictwu Habsburgów, Bukowinie, Ukrainie. Chcielibyśmy także przedstawić prasę mniejszości ukraińskiej, łemkowskiej wychodzącą w Polsce. (...)

Z wyrazami szacunku

Agnieszka Szyszko
Redakcja „Krasnogrudy”

Вельмишановний
Друже Петре!

Сердечно вітам Вас і Родину з Рождеством Христовим, Новим 1997 Роком, Святим Йорданом! Жичу здоровья, щесця і добра!

Велика признательніст Вам за Ваш велький вклад в збереженю і розквиті культуры Лемків.

Хочу вірити же новий 1997 рік буде для нас успішним як на релігійному так і на культурному полі.

З повагом -

Петро М. Козут
Львів

Сердечні дякуєме за вшыткы надісланы святочны о новорічны жычыня. Жычыме і Вам самого добра. І такой перепрашае што не встигли мы того зробити в попереднім номері.

Редакция „Бесіды”

„KONFLIKT CZY WSPÓLDZIAŁANIE, Media a problemy mniejszości”, Fundacja Kultury Chrześcijańskiej „Znak”, opr. red. Stefan Wilkanowicz, str. 136 (рока видання не подано, книжка появилася початком того року)

Книжка ділится на дві частини. В першій („Refleksje i informacje”) містяться м.ін. дописи: *Nacjonalizmu, mniejszości, europejska integracja* (Stefan Wilkanowicz), *Między wyobcowaniem i zakorzenieniem, Etniczne dziennikarstwo w Polsce* (Beata Klimkiewicz), *Media mniejszościowe w Polsce* (Beata Klimkiewicz). Попри інтересуючих вшитих дописах, в двох остатніх находиме і надмірки о Лемках; можемо ся довідати м.ін. што меньшости Польщі ділять ся на три групи:

- mniejszości, które powstały w wyniku zmiany granic (Słowacy, Niemcy);
- mniejszości, które łączą z państwem długotrwałe związki historyczne czy kulturowe (Ukraińcy, Białorusini, Żydzi, Litwini);
- mniejszości bez własnej państwowości (Lemkowie, Romowie).

З другої частини („Prawa mniejszości - dokumenty”) можемо ся довідати того - што нам вільно, згідні з документами:

- Organizacja Narodów Zjednoczonych: *Deklaracja Praw osób należących do mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych i językowych*;
- Rada Europy: *Europejska Karta Języków Regionalnych i Mniejszościowych*;
- Rada Europy: *Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych*;

- Helsińska Fundacja Praw Człowieka: *Ustawa o prawach osób przynależnych do mniejszości narodowych i etnicznych* (projekt);

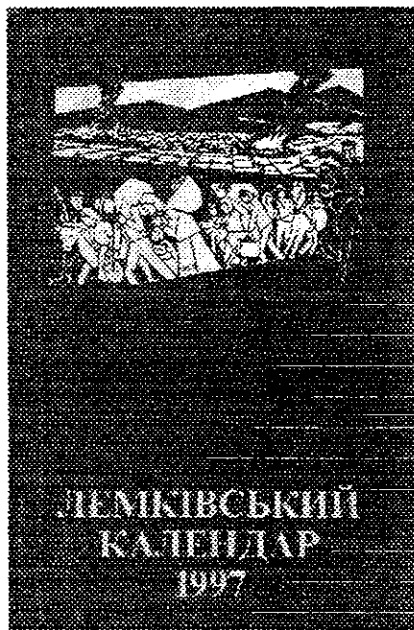
В тій частині находиме і два тексти папи Йоана Павла II: *Poszanowanie mniejszości warunkiem pokoju* і *Stoję przed wami jako świadek* - промова на форум ООН.

Книжку мож набыти за 10 зл., пишучи на адрес: Fundacja Kultury Chrześcijańskiej „ZNAK”, ul. Kościuszki 37, 30-105 Kraków.

„ЛЕМКІВСЬКИЙ КАЛЕНДАР 1997”, Fundacja дослідження Лемківщини, Львів 1996, Упорядник: Іван Красовський, стор. 160

Четвертий річник календаря, того рока, подібні як наш „Лемківський календар”, посвячений в заложиню 50-ї річниці акції „Вісла”. Виданий в кооперації з „Українським Архівом” в Варшаві (Редактор - Роман Галан, художньо-технічне редагування - Анатолій Кобеляк), од едиторської сторони справлять виразні корыснійше вражыня в порівнанню з попередніма річниками. Красы безсперечні придає му і графіка Василя Мадзеляна, поміщена в цілий календарній частині, а і в решті альманаху.

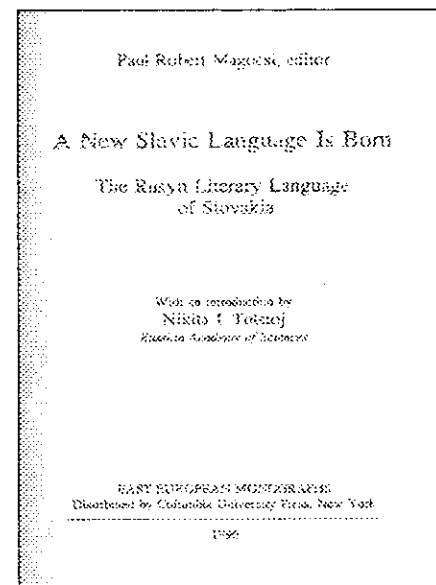
Од сторони змісту - видання тіж інтересуюче. Книжка поділена на 4 бльокы: *Визнанці, З Лемківщини і для Лемківщини, Ювіляри і Диктоване серцем*. В першій частині находиме допис Романа Галана *Без права*

повернення спомины Михайла Костика *Поєчте, де моя Гирова* і два інчы невеличкы дописы.

В другій частині з нагоды річниці вшанувано пам'ят тых што одышли, в третій зас ювілеї жыючых. В остатній частині - поезії, прозовы творы і спомины І. Красовского, С. Батюка, М. Стахіва, О. Косаревича і І. Дідовича. Ціліст дополнюють дві сторони лемківських весільных сьпіванок і сторона габровского гумору.

Хто має можливості (родину на Україні) - напевно вартат придбати календар. А може має го в продажы „Український Архів” в Варшаві? Не знам, але подаю адрес: „Archiwum Ukraińskie”, 01-581 Warszawa, ul. Krajskiego 16/84.

„A NEW SLAVIC LANGUAGE IS BORN” (Народил ся новий славянський язык), збірна праця під ред. П.Р.Маґочі, вид. Columbia University, New York 1996, стор. 196

Книжка видана в двох языкових версиях, анґлицькій і словацькій (такой в єднім томі), зо вступом Н.І.Толстого - з Руской Академії Наук. Складають ся на ню дописы: *Карпаторуській язык в контексті регіональних писменних языків сучасных Славян* - А.Дуличенкы, *Русиньска языкова квестия зас отворена* - П.Р.Маґочія, *Гу деякым проблемам характеристики норм русиньского языка в Словації* - В.Ябура. Книжка прикрашена ілюстрациями давных (од 1698 рока) видань підручників языка, в тым нашого „Букваря” з 1935 р. (пт)

САВКОВА СЛАВА

Уступ 6 - рік 1637

ЯК-ЖЕ ЗРОБИМЕ, СЫНУ? СПАСА ДНЕС
— ПРАЗДНИК ВЕЛИКИЙ, А ПАН ОДСЫЛАА ЗВО-
ЗЯТИ ОВЕС. ПІДЕШ ТЫ, ЦИ Я?

ПІДЕМЕ ОБА
ИЛЯНЮ,
— ДО ЦЕРКВИ!

А ВИДИТЕ? НИХТО НЕ ІДЕ
ДНЕС НА ПАМ'ЯСКЕ!

ТО ПЕВНО ТВОЯ
РОБОТА...
ДЕ ЕС БЫЛ ДО ПІАНОЧЫ?

РОЗКАЗУЄ ПАН—ПО ЄДНОМУ З ХЫЖЫ
ІТИ ДО РОБОТЫ, В ТИХ ХВИЛІ!

ПОВІДАЖ СВОЙОМУ ПАНОВИ ЖЕ ДНЕС
ВЕЛІКЕ РУСКЕ СЬВЯТО...
ДО РОБОТЫ ПІДЕМЕ ЗАРАН...

ГВАРИШ—ЖЕ КАЗАЛІ ПОВІСТИ
„ТВОЙОМУ“ ПАНОВИ!?...
А ХТО ТАК ПОВІА?

ТОТ МУДРАГЕЛЬ
—АНДРАШ ШАВКА!

НАРОБИШ ВІДЫ, АНДРИЮ... А ТАК
УОС КРАСИНОТУЖАЛА НАША ГАЗДІВКА
ПРИ ТВОІХ МІЦНЫХ РУКАХ...

І ДУДУ МІЦНУ
МУСІМЕ ЗАХОВАТИ
ИЛЯНЮ... ЗНАТЕ ШТО
ВЫ ПРАВАЛІНІ?
І НАШОМ ВІРОМ ЗА
ХЫРБЕТОМ БЕСІКІА,
ОНЕДОГА І ЗА НАС
СЯ ВОЗМУТ...

АНДРАШ ШАВКА, ПІДЕШ З НАМИ,
ВКАЖЕМО ТИ ОХБОРОВІКУ ВЕЖУ.

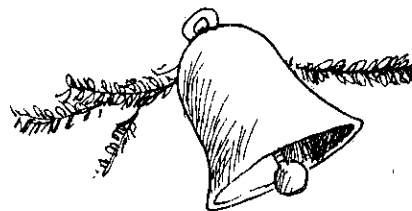
БУДЬЕ МІЦНЫ,
ИЛЯНЮ!...
Я СЯ ВЕРНУ!...

СЫНОЧКУ МІЙ...
СЫНУ...

Лемківська Ластівочка

№7 ☺ ЧАСОПИС ДЛЯ ДІТИ І МОЛОДЕЖЫ ☺ 1997

Перше кольорове яєчко

(давний переказ)

Перед своїм вознесіньом на небо Ісус Христос казав апостолам іти по цілым сьвіті і проповідати людям свою науку.

Пішла проповідати Христа і Марія Магдалина. Она перша довідала ся о воскресенію Ісуса Христа, коли вчас рано пришла до Господнього гробу омыти Його зранене тіло. Застала гріб отвореным, а ангел повіл їй же Христос воскрес.

Марія Магдалина, як і інчы ученикы, ходила од краю до краю і всяди оповідала о Ісусі Христі, о тым - як Він воскрес і чого вчыл Він люди.

(продолжыня на сторони 2)

Сергей Есенин

Великодній дзвін

Задріманы поля
Збудил рано дзвін,
Всьміхнула ся сонцю
Предранішня тін.

Ту синім небесам
Чесе ся „блм-бал“,
В соснины ся влітат,
В смеречыны стан.

Скрыл ся блідий місяц
За лісисту даль,
Бесідлива вода
Турчыт плеском фаль.

Спокійна долина
Жене нocy тін,
За дорогом тихне
Великодній дзвін.

перевьод Петро Мурияка

Перше кольорове яєчко

(продолжыня зо стороны 1)

Едного часу пришла Мария Магдалина до Риму і ввошла до цисарского палацу. Колиси давно Мария была знаном і богатом, ей знали і ту, і перепустили до імператора Тиверия.

В тых часах, приходячы до імператора, люде все приносили йому даякы дарункы. Богаты приносили дорогоцінности, а бідны што могли - бодай лем даяку дрібничку. Мария Магдалина, колиси богата і знана, пришла тепер, коли не мала ничого, окрем віры в Ісуса Хри-

ста. Она пристанула перед імператором, подала йому прос-те яєчко і голосно повіла:

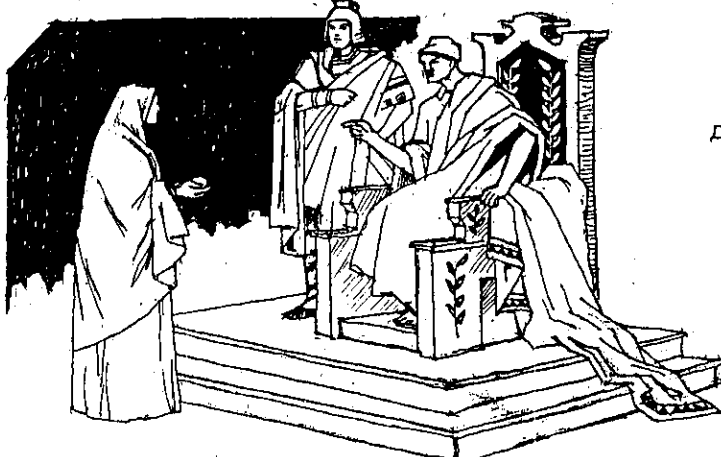
— Христос воскрес!

Зачудувал ся барз імператор і повіл:

— Як може хто небуд стати з мертвых? Трудно в тото повірити. Так трудно, як повірити, же тото біле яєчко, што ес мі дарувала, стане ся нараз червеным.

Нич імператор іщы бесідувал, яєчко зачало зміняти кольор: поружовіло, потемніло і о хвилю стало ся міцно череным.

Так і оповідают люде о тым до днес - як зо словами „Христос воскрес!“ подарувано перше великодне яєчко.

Текст і ілюстрация на основі діточого збірника „Праздников Праздник“. На лемківску бесіду перевьюл уйко Петро рисувал уйко Богдан

АЗБУКА - АВЕСАДЛО: Аа - А, Бб - В, Вв - W, Гг - Н, Гг - G, Дд - D, Ее - Е, Еє - Je, Жж - Z, Зз - Z, Іі - І, Ии - Y, Ыы - Y, Йй - J, Кк - K, Лл - L, Мм - M,

ВЕСНЯНА КРИЖІВКА

	А	Б	В	Г	Ґ	Д	Е	Є	Ж	З	І
1	Ш		О		Р						Г
2											
3					С						
4											
5							П		Б		К
6	Ф										
7	І			Л							
8											
9	Л		Л		Я					Л	
10											
11					Л						
12											
13	О				Н		Ч				
14											З
15	Ч		М		К						
16									Д		
17	Р						М				
18											
19			В								Д
20											
21	Я			Б							

кій, на синьо квітне, роблят з него полотно; 11) в аптыці, роблений часто з зіль; 13) кусат болеснійше од пчолы; — найкоротша на переміні ярі і літа; 15) квітне червено; 17) зовут го і рійка; — перший весняний місяц; 19) родит нам багнітки на Квітну Неділю; 21) інакше - весна; — квітне од мая до глубокой осени, його листочками прикрашае великодній кіш.

А) Чорний птах, з блищачыма крапками; — в Карпатах квітнут ньом біло яругы, родит червены, соковиты овочы; — дерево і овоч - подібны до вышні; В) біло квітне, чорны овочы родит і коле; — краде курята руда паскуда; — найкрашший місяц; Ґ) богынка, за народным віруваньом родила ся з втопленого дівчате; — має смачны овочы; — рослина до приправ; Е) черчыт, кед лем скуршыт лед; — куц, квітне в маю - червци, міцно пахне; Ж) родит оріхы; — дрібне зілля, любит тверду землю, толоку; І) не бір; — квасний щавій; — долгоухій на меджы; — рые в лісі за жолудямы, на поли за комперямы.

Першы буквы мы Вам підповіли. Додумайте ся „лем“ решты, а потім вплиште до діаграму выбраны буквы з піль:

11-Д, 16-Ж, 9-Б, 3-Е, 19-Г, 15-В, 1-Б, 10-Ж, 21-Е, 7-Д, 5-І, 7-А, 17-В, 3-Ж, 7-З, 5-Ґ, 10-І, 1-Ж, 19-І, 14-Е, 4-В.

□ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □
□ □ □ □	□ □ □ □ □ □ □ □

— Жычыме Вам смачной па-скы і кобаскы. І дуже здравя!

„Лемківська Ластівочка“ — редакце Петро Мурынка, ілюструе Богдан Трохановскій.
Часопис выходит в што другым номері „Бесіды“, як бесплатний додаток.

БАЙКИ СЛАВЯНСКИХ НАРОДІВ

ОДВИДИНЫ СОНЕЧКА

словацка байка

Раз велика хмара вкрыла небо. Сонце уж три дни нияк ся не вказувало. Зоцло ся куряткам за сонечным сьвітлом.

— Де ся поділо тото сонечко? — гварят. — Треба го чым жорше на небо вернути.

— А де-же вы го найдете? — закодкодакала квочка. — Ци знате де оно мешкат?

— Знати - то мы не знаме, але кого стрітимо, того зьвідаме, — одповіли курятка.

Зобрала їх квочка до дорожки. Дала мішечок і торбочку. Змішечку - зеренцята, в торбочці - мак.

Выбрали ся курятка. Ішли, шли - і видят: на загороді, за очаном капуста сидит слимак. Такий чудачний, рогатий, а на хырбеті має хыжку. Затримали я курята і зьвідуют:

— Слимачку, слимачку, ци ты знаш де сонечко мешкат?

— Не знам. Там на остырви орока сидит - може она знає.

А сорока ани не ждала, нич курятка гу ній підыйдут. Підлела, заскреготала:

— Курята, де вы крачате, де? Де-же крачате, де?

— Не видиш? Сонечко ся

скрыло, уж три дни го неє на небі. Ідеме го глядати.

— І я піду з вами враз! І я піду з вами враз!

— А знаш ты де сонечко мешкат?

— Знати - то я не знам, але заяц може знає. Він по сусідскы мешкат, зараз за меджом — затріщала сорока.

Взріл заяц же до него гости ідут, поправил шапку, втер баюсы і широко отворил ворота.

— Заяцю, заяцю, — запищали курятка, заскреготала сорока, — ци ты знаш де сонечко мешкат. Глядаме го.

— Знати - то я не знам, але моя сусідка, качка, - тота, думам, знає. Она над велькым потоком, на камінцях мешкат.

Повьюл заяц вшыткых гу потокови. А там качача хыжка стоїт і чолно до палика привязане.

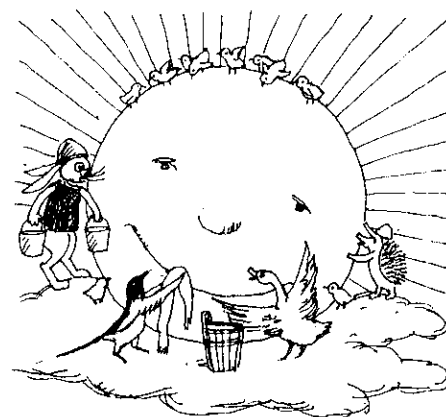
— Ей, сусідко, дома єс, ци ніт? — крикнул заяц.

— Дома, дома! — заквакала качка. — Нияк не годна-м высьхнути - сонця три дни не было.

— А мы і глядати го ідеме! — закричали курятка, сорока і заяц. — Не знаш де оно мешкат?

— Знати - то я не знам, але за потоком, під дудлавым буком іж мешкат - він знає.

Переправили ся они на чолні через потік і пішли іжа гляда-

ти. А іж сидит під буком і дрімал.

— Іжыку, іжыку, — хором закричали курятка, сорока, заяц і качка, — ты не знаш де мешкат сонечко? Три ди го не было на небі, ци ты не занемогло дагде?

— Як не знати! Знам де сонечко мешкат. За буком велька гора, на горі - велька хмара, над хмаром срібристый місяц, а одтамале до сонечка лем руком подати.

Хватил іж палицю, натягнул шапку і покочнул поперед вшыткых дорогу вказувати. Вышли они на високоу гору. А там хмара за вершок ся завадила і лежыт - вылігує ся. Влізли на хмару курятка, сорока, заяц, качка і іж, всіли ся міцно, і поплынула хмара простицько до місяця в гости. Кед взріл їх місяц, засьвітил срібристым рожком.

— Місяцю, місяцю, — закричали вандрівники, — повідж нам де сонечко мешкат! Три

дни го не было на небі, зоцло ся нам за ним.

Привьюл їх місяц просто гу воротам сонцьового дому, а там темно. Заснуло певно сонечко і обудити ся му не хце.

Ту сорока заскреготала, курятка запищали, качка заквакала, заяц ухами затрепотал, а іж паличком до двері задуркал:

— Сонечко-денечко, вызрий на сьвіт, засьвіт нам, засьвіт!

— Хто то під облачком кричыт? Хто мі спати не дає?

— То мы - курята, і сорока, і заяц, і качка, і іж. Пришли мы тебе будити. Ден настал.

— Ох, ох!.. — застукало сонечко. — Та як мі на небо вызрїти? Три дни хмары мя прятали, три дни собом заступляли, ани заблїснути тепер не дам рады...

Хватил заяц відра і воду носит. А качка такой сонце мыє, іж ся хырбетом обернул і своїм щетином шурує. Сорока за нима втерат, а курятка остатні порошынки зберают.

Вызріло сонце на небо, чысте, ясне, злате. І всьди зробило ся ясно і тепло.

Вышла ся погрїти і квочка. А курятка такой ту. І такой по дворі літают, хробачків глядуют, до сонечка ся грїют.

Хто не вірит, най посмотрит: літают по дворі курятка ци ніт?

МИРОН КАНЮХ

Порады уйка Марця

По дворі, по парях, луках, толях і улицях проходил ся добрий уйко Марец і роздумувал ке не одолга привандрує оквічена дівочка Яр і же треба бы было зачати ся рыхтувати на ой стрічу. Зо землі треба позберати старий поторганий кокух бабы Зимы, невытрясаний сто зна од коли, а на його місце тристерти новий зелений і квітастий. Потім треба пробудити ю деревах вшыткы пупкы, по дірках метелткы і хрущыкы і писати до ластівок - най ся працяют з теплым полудньом і пацяют свої куфрыкы до дороги.

— Заправды надост роботы — прожуграл уйко Марец, пакотил рукавы, дал на бакер свій калапик і взяв ся до діла.

Найперше рушыл ґу місцям де квітти підсьніжники і фіялы. А там - што видит: на землі учат якысий Ванцьо і торгат ден квіточок за другим та кладат їх в букетик.

— Што ты выправляш, хлопче?! — не міг прийти ґу собі добрий уйко Марец.

— Гнеска осмого марця, Ден Кінок, та ем пришол порыхтувати букетик для мойой мамы.

— А чом на дарунок мусиш

торгати акуратні тоты квітки?

— Та, інакше не можу зробити букет.

— Ніт даякого другого способу жебыс в радувал маму?

— Може і єст, але я о ним не знам.

— Видиш, хлопче... — задумал ся уйко Марец — ты за радіст свой матері робиш жаль тым невинным квіткам, тій веселій загороді і вшыткым тым, котры любят призерати ся і пахати тоты кольоровы квіточкы. Не вірю же ся твоя мати буде і заран радувала твоему дарункови, кед він звіприє і смутно спустит головку.

— Гей, гей... — одповіл Ванцьо, непевний ци добрі робил.

— Не было бы ліпше — продолжал уйко Марец — кед бы і ты, і вшыткы твоі товаришкы і товарише заміст торгати, садили квітя матері на дарунок. Кед бы сте засадили до черепків фіялкы, гвоздикы і ружы в загорідці і подарували їх на Ден Жінок. Дарункы бы жыли долго і было бы їх все веце...

— А могли бы сме на каждый Ден Матери засадити по едным деревку і выплекати правдивий осмомарцьовий ліс радости — продолжал в радуваний, уж не якысий, але - наш Ванцьо.

ТЕВДОСИЙ ДРОЗДЯК

Весна

Весна красна, весна, ту на Лемковині.
Повідам вам, діти,
же на цілым світі
неє такой весны
як на Лемковині.

Бо на Лемковині
сонце ліпше гріє
і вітер подуває,
та каждый людині
о весні повідає.

Там, спід Яворины,
невлькым потічком,
по твердым каміню —
там водичка плыне
аж ту, на долину.

По каміню черчыт,
сьпіваночку сьпіваєт
о тій Лемковині:
же на Лемковині
добры люде жыли,
добры газдували,
поле обрабляли,
Богу ся молили.
І нікому, нігда
кривды не робили.

Дорогы Діти! Представляме Вам верш поеты, котрий... николи не писал верши. Але кед взяв до рук „Лемківску Ластівочку”, полюбил ю разом з Вами і запрагнув поділити ся своїм далеком дітнїньством. Пережыл го на Лемковині, в селі Богуша, де ся вродил 1930 рока.

Прочытайте уважні верши. Зверньїте увагу же автор оповідає о весні в теперішнім часі, як бы то ся діяло днес. Аж в остатній стрічці голосом водичкы гварит о давным часі, о добрых людях, котры жыли на Лемковині і „нікому, нігда кривды не робили”.

Прочытайте уважні верши, а потім зьвідайте ся родичів, або найліпше дідуся, бабусі — чом автор так написав свій верши. Они оповідаєт Вам смутну історію сперед рівных пятдесятьох років. Барз смутну, але Вы, Діточкы, мусите ю познати.